

LUBELSKI ROCZNIK PEDAGOGICZNY  
T. XXXVIII, z. 1 - 2019

---

DOI: 10.17951/lrp.2019.38.1.79-95

IWONA BUGAJSKA-BIGOS

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Sączu  
<https://orcid.org/0000-0002-7317-6248>

ANNA STELIGA

Uniwersytet Rzeszowski  
<https://orcid.org/0000-0002-4750-7285>

## KREATYWNOŚĆ WE WSPÓŁCZESNEJ SZTUCE POP. INSPIRACJE TWÓRCZOŚCIĄ WARHOLA W EDUKACJI STUDENTÓW KIERUNKÓW ARTYSTYCZNYCH

**Streszczenie:** Pop-art był jednym z najważniejszych zjawisk artystycznych w dziesięcioleciu 1960–1970. W 2017 roku minęła trzydziesta rocznica śmierci Andy’ego Warhola. Ów rewolucjonista sztuki był „malarzem współczesności”. Tworzył, posługując się produktami kultury masowej, przy okazji ukazując drogę, po jakiej zmierza cywilizacja. Powrót do jego twórczości w Międzynarodowym Projekcie Artystycznym Warhol. POP konteksty (30 lat później) wydaje się ciekawy: jak studenci szkół artystycznych, będący przedstawicielami pokolenia informacyjnego, inspirują się twórczością Warhola i w jakim kierunku obecnie migruje główna estetyka stylu pop? Czy młodzi twórcy są kreatywni czy naśladowczy? Artykuł opisuje także edukacyjny wymiar projektu.

**Słowa kluczowe:** kreatywność, sztuka pop, twórczość Warhola, edukacja

### WPROWADZENIE

Artyści pop-artu w swojej sztuce wyciągali wnioski z kultury masowej m.in. magazynów ilustrowanych, komiksów, filmów rysunkowych, science-fiction, rock and rolla. W krzykliwych barwach cytowali te obrazy konsumpcji dosłownie, nie upiększali i nie tuszowali. Zatem pop-art to nic innego jak „społeczeństwo konsumpcyjne”, które samo się uznało za temat sztuki. Jednym z artystów uprawiających właśnie

ten rodzaj sztuki był Andy Warhol. Prace Warhola korespondujące z produktem masowym, jego zalewem i unifikacją, stały się pretekstem do podjęcia swego artystycznego dialogu z twórcą, realizowanego w formie projektu. Artykuł opisuje ogólne założenia projektu, a także edukacyjny wymiar wydarzenia. Celem artykułu jest również prezentacja dokonań uczestników projektu (przede wszystkim studentów realizujących edukację na kierunkach artystycznych), a także opis stanu wiedzy na temat podjęty w tytule. Artykuł porusza zagadnienie kreatywności w kontekście implikacji twórczości Warhola na działania studentów biorących udział w omawianym projekcie.

### KILKA SŁÓW O KREATYWNOŚCI

Wszystkie rodzaje zmian w rozwoju: uniwersalne, wspólne i indywidualne są niezwykle ważne. Jednakże – według Janiny Uszyńskiej-Jarmoc (2008) – z punktu widzenia twórczości zmiany indywidualne, które umożliwiają bycie znacząco różnym od innych dzięki aktywności kreacyjnej i autokreacyjnej, powinny być mocno zaakcentowane.

Kreatywność przedstawiona w „Pedagogice twórczości” Krzysztofa J. Szmidta (2013, s. 83) to „twórczość rozumiana personalnie, jako działalność lub postawa człowieka twórczego”. Zatem autor oba pojęcia określające człowieka, tj. twórczy i kreatywny, traktuje zamiennie. Według niego nie ma kreatywności bez twórczości i nie jest istotne to, jaki to rodzaj twórczości: czy codzienna, czy wybitna – zawsze jest ona rdzeniem kreatywności.

Kreatywność, która jest cechą złożoną, umożliwia generowanie twórczych pomysłów. Jest też jedną z kluczowych kompetencji rozwijanych we współczesnej edukacji, w tym w kształceniu artystycznym. Trudno wyobrazić sobie studia artystyczne bez kreatywności jej uczestników, ale także prowadzących zajęcia. Twórczość w zakresie sztuk wizualnych nie istnieje bez zaangażowania w nią czynnika intelektualnych poszukiwań, uaktywniania własnych dążeń wyrażonych różnorodną formą plastyczną. Zajęcia oparte na bezpośrednim kontakcie z wykładownicą, występującą jako osoba stymulująca rozwój i kreatywność studentów, przyczyniają się do pogłębiania indywidualnych wypowiedzi plastycznych. Jedną z form pełniących taką funkcję są projekty artystyczne realizowane według autorskich koncepcji. Projekt jako metoda pracy twórczej wymaga od uczestnika nie tylko kreowania własnych wypowiedzi artystycznych, ale także zaangażowania intelektualnego w wizualne zobrazowanie zagadnienia (Józefowski 2009; 2017).

Jak zaznacza Krzysztof J. Szmidt (2007, s. 52), kreatywność jest bardzo popularnym terminem, ale też nadmiernie eksploatowanym. Według autora słowo to

oznacza też „wymyślanie nowego i cennego w skali indywidualnej lub powszechnej”. Krzysztof Tomalski (2016, s. 18) z ASP w Krakowie wypowiada się nieco sceptycznie: „Żyjemy w epoce twórczej ekspansji rozlewającej się na wiele poziomów aktywności”. Czasem istotnie odczuwać można przesyt kreatywnością, twórczym myśleniem, terminologią przenoszą na wiele dziedzin życia niezwiązanych ze sztuką czy edukacją, jednak w zasięgu długoterminowym to właśnie kreatywność jest szczególnie formą aktywności gwarantującą rozwój wielu innych kompetencji.

Kreatywność coraz częściej łączona jest z osobowością, wtedy odnosi się do charakteru człowieka, a nie do jego wytworów. Krzysztof J. Szmidt (2005, s. 144–146) w swych dziesięciu radach na twórczą drogę wskazuje na otwartość, wykorzystanie gry wyobraźni, tolerowanie wieloznaczności czy potrzebę bycia ekspresyjnym. Edward Nęcka (za: Kuśpit 2004, s. 181) twierdzi, że osoby twórcze są otwarte, niezależne, wytrwałe. Cechy te składają się na osobowość twórczą, która przejawia się w życiu człowieka otwartością i chęcią podejmowania wyzwań, w tym wyzwań artystycznych, stawianych przed studentami kierunków artystycznych.

Kreatywność jest zdolnością człowieka do częstego generowania nowych, ale również wartościowych wytworów (Szmidt 2007, s. 53). Przenosząc tę definicję na pole sztuk wizualnych, warunkiem kreatywności będą nowe artefakty, zaliczane także do wartościowych, czyli np. wnoszących wartość poznawczą i intelektualną. Twórczość artystyczna w kontekście sztuk plastycznych łączy w sobie tworzenie nowych obiektów, w powstawaniu których nowość nie może być podstawowym kryterium ich istnienia (Tatarkiewicz 1988). Nowość powinna łączyć się z procesem twórczym, doświadczeniem intelektualnym. Twórczość plastyczna to wyjątkowy proces niosący ze sobą wiele emocji i stanów wyrażanych w formie wizualnej, w treści dzieła i jego formie. Jak pisze Janusz Krupiński (2015) w „istnieniu się dzieła”. Dzieło, które „istni się”, wciąga widza, angażuje intelektualnie i wymusza na nim aktywny i zaangażowany odbiór. Przyczynia się do aktywnego, interaktywnego odbioru, a nie tylko do biernej percepcji.

Stanisław Popek (2010, s. 22) przytacza wyniki badań, z których wynika, że kreatywność jest składową mechanizmów warunkujących życie i rozwój człowieka. Zaznacza też, że wszystko co nie jest wytworem natury, jest autorstwa człowieka i jego zdolności, w tym intelektualnych oraz manualnych. Twórczość plastyczna rozumiana jako

[...] zdolność do urzeczywistniania wszelkiego rodzaju pomysłów o charakterze wizualnym [...], które w swojej formie są nowe, oryginalne (subiektywne i obiektywne) i są wynikiem aktywności percepcyjnej, wyobraźni i procesu myślenia dywergencyjnego (twórczego) [...] (Popek, 2010, s. 31)

jest główną cechą aktywności studentów kierunku artystycznego (sztuki wizualne). Kreatywność nierozłącznie związana jest z twórczością, która jest także wynikiem samorealizacji (Maslow za: Popek 2010, s. 61).

Arts Council Enland jest przykładową instytucją, która systemowo dba o rozwój kreatywności, dostępu do sztuki, wyrównania szans w tym zakresie w społeczeństwie angielskim w celu osiągnięcia wymiernych korzyści. Ku zdziwieniu laików, jako korzyści płynące dla całego społeczeństwa z kontaktu ze sztuką i rozwoju twórczych postaw wymienia się np. rozwój kreatywności w społeczeństwie, mający swe przełożenie na rozwój ekonomii kraju. Osoba kreatywna, posiadająca kontakt ze sztuką i z działalnością artystyczną to osoba kreatywna także w życiu zawodowym. Dostęp do sztuki, radość z jej uprawiania, nawet w wymiarze amatorskim, to lepsza przyszłość tworzona przez wszystkich – „a better future created by all” ([www.artscouncil.org.uk](http://www.artscouncil.org.uk)). Trzeba przyznać, że tak otwarta postawa państwa jest rzadkością, pomimo istnienia wielu instytucji sztuki oraz programów edukacyjnych w poszczególnych krajach. Tylko kompleksowe działania obejmujące większość dziedzin i populacji może przygotować społeczeństwo do kreatywnego funkcjonowania mającego swe realne transpozycje na rozległe dziedziny aktywności zawodowej. Andrzej Szarek (2016, s. 28) dodaje przewrotnie: „Im więcej kultury w człowieku, tym mniej w nim arogancji”. Podkreśla też, że „Sztuka wysoka wyznacza jakość ludzkości, jest światłem w ciemności”, a „Talent jest bronią w walce ze zniewoleniem i lenistwem umysłowym”.

Z tego powodu dbałość o rozwój kreatywności i podejmowanie wyzwań artystycznych ma swoje ściśle określone cele. W odniesieniu do realizacji projektów artystycznych przez studentów, kreatywność będzie przejawiała się w jakości i celowości koncepcji oraz wytworu łączącego autentyczne zaangażowanie, próbę przekazu indywidualnych dążeń i zamysłów w warstwie formalno-treściowej. Kreatywność będzie wpływać na finałową wersję konkretnej pracy artystycznej (dzieła), ale także na rozwój myślenia krytycznego, wrażliwości i uważności w percepcji otaczającego świata.

#### KILKA SŁÓW O POP-ARCIE

W 60-tych latach XX wieku każdy żył w „społeczeństwie konsumpcyjnym” i pop-art wtedy właśnie

powstaje uciekając się wprost do obrazu, jaki sobie samemu wystawia społeczeństwo konsumpcyjne. Artyści cytują te wizerunki dosłownie, czyli nie starając się ich upiększać ani tuszować przywar, czasami nawet żerują na ich złym smaku, na

nieuniknionej wulgarności produkcji długich serii [...], na krzyczących kolorach i brzydocie (Pierre 1981, b.n.s.).

Czasami nawet sztuka ta nazywana była realizmem kapitalistycznym w przeciwieństwie do stalinowskiego realizmu socjalistycznego. Niektórzy są skłonni twierdzić, że pop art to sztuka kontynuująca spuściznę romantyzmu. Romantyzm bowiem obalał panujący wówczas podział na sprawy/tematy „szlachetne” i „pospolite”. Choć sami pop-artyści uznawali, że tylko ich własne preferencje estetyczne decydują o wyborze zapożyczenia do dzieła obrazów proponowanych przez codzienne otoczenie, to jednak nie jest to prawda. Każdy z mistrzów pop-artu miał swoje obsesje. Andy Warhol kierował się obsesją śmierci i chwały.

W Stanach Zjednoczonych Andy Warhol dorównał swoją sławą gwiazdom Hollywood. To on, najbardziej ze wszystkich pop artystów, usuwał się w cień na rzecz obranego tematu i potęgował to wrażenie poprzez zastosowanie druku sitowego na płótnie, co sprowadziło twórczość artystyczną do wyszukania oryginalnego dokumentu, określenia formatu i doboru farb. „To przecież on – w 1962 roku – zaproponował, aby widzowie kontemplowali puszkę zupy Campbella, a potem pokazywał odczłowieczone jak konserwa uśmiechy gwiazd” (Pierre 1981, b.n.s.).

Grzegorz Dziamski (2012, s. 39) słusznie zauważa, iż

Warhol chciał, żeby jego prace wyglądały banalnie, pospolicie, żeby sprawiały wrażenie płaskich, pustych, zimnych, wyzbytych emocji, wykonywanych maszynowo, przez maszynę, a nie człowieka, sam zaś chciał sprawiać wrażenie zimnego obserwatora beznamytnie rejestrującego otaczającą go rzeczywistość.

Jak podaje Helena Postawka-Lech (2012, s. 105):

Zwielokrotnione wizerunki Elvisa Presleya, Marilyn Monroe czy puszki zupy Campbell trafiały na ściany galerii. W wielu przypadkach ich tłem ekspozycyjnym były inne zwielokrotnione motywy z twórczości Warhola, jak na przykład tapeta w krowy, potęgujące wrażenie nawarstwiania i chaosu. Powtarzalność i pozorna anonimowość stały się sygnaturą Warhola.

Prace Andy’ego (tj. w powielonych arcydziełach malarstwa, przedmiotach codziennego użytku, a przede wszystkim w wizerunkach sławnych ludzi) to komentarz do kultury masowej produkującej wiele identycznych przedmiotów, ale też to swoista apologia codzienności. Sztuka pop Warhola była też równocześnie krytyką tzw. kultury wysokiej, tj. elitarnej. Pop-art krytykuje sztukę, która jest iluzją innego – w rozumieniu lepszego – świata, gdyż dla artysty tym lepszym

światem jest kultura popularna hołdująca zasadom wolności, równości i przyjemności. I tak ikona pop kultury – Andy Warhol – sam zaczyna tworzyć swoiste ikony. Podkreśla to Małgorzata Smorąg-Różycka (2012, s. 67): „totalny w istocie charakter pop-kultury taki sam sens nadaje jej artefaktom i w ten sposób – może paradoksalnie – zbliża się do swojego bizantyjskiego pierwowzoru [...]”.

Nad tzw. „efektem Warhola” zaczęto już zastanawiać się w latach sześćdziesiątych XX wieku. Czym on jest? To wydobyć i scalenie skrajnie przeciwstawnych postaw – jak wtedy gdy mistrz Andy łączył konformizm disco z nihilizmem punka. Artyści pop podważyli znaczenie śladu ręki i mistrzostwo formy. Ich sztuka to projekcja wszystkiego, co da się kupić i sprzedać” (Bugajska-Bigos, Steliga 2017, s. 25–26).

Międzynarodowy Projekt Artystyczny Warhol. POP konteksty. 30 lat później jest taką próbą – po upływie trzech dekad – zobaczenia w nowym świetle owego „efektu Warhola”.

#### KILKA SŁÓW O PROJEKCIE

Międzynarodowy Projekt Artystyczny Warhol. POP konteksty. 30 lat później zaistniał, by m.in. ukazać niezwykłość sztuki Warhola, która jest aktualna do dzisiaj, a także by uczcić przypadająca na 2017 rok 30. rocznicę jego śmierci.

Jako autorki i inicjatorki projektu założyłyśmy kilka jego etapów: obejrzenie ekspozycji prac Mistrza, warsztaty w atelier na terenie muzeum, publikację monografii książkowej z efektami prac studenckich, a także cykl wystaw. Warsztaty, które odbyły się w dniach 16–17 listopada 2017 roku w Muzeum Sztuki Nowoczesnej Andy’ego Warhola w Medzilaborcach na Słowacji miały za zadanie pobudzić młodych twórców do podjęcia dyskursu z Mistrzem. Wielość materiałów i technik używanych przez Warhola podziałała stymulująco na ich proces twórczy polegający na zamienianiu w sztukę znanej im codzienności (Bugajska-Bigos, Steliga 2017, s. 6).

W omawianym projekcie wzięło udział 70 studentów studiów artystycznych z następujących ośrodków: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Sączu, Uniwersytet Rzeszowski w Rzeszowie, Państwowa Wyższa Szkoła Wschodnioeuropejska w Przemyślu, Uniwersytet Konstantyna Filozofa w Nitrze na Słowacji, a także Kean University i Bridgewater-Raritan High School w New Jersey w USA. Studenci wykonali 98 prac. Do analiz na potrzeby niniejszego opracowania posłużyło 78 prac wykonanych przez 50 studentów. 20 prac wykonanych przez 20

studentów z Uniwersytetu Konstantyna Filozofa w Nitrze, które powstały w ramach przedmiotów teoretycznych, tj. metodyka edukacji plastycznej czy historia sztuki, są szkicami, rysunkami i kolażami o charakterze edukacyjno-wraźeniowym zanotowanymi jako pierwsze wrażenie/pierwsza odpowiedź w zetknięciu ze sztuką pop. Nie można ich zatem zestawić w analizie z pracami wykonanymi jako pełnoprawne, samodzielne utwory plastyczne.

Do oceny prac uczestników projektu posłużyła metoda zwana analizą wytworów twórczości plastycznej lub też analizą wytworów działania. Mieczysław Łobocki (1978, s. 227) tak ją opisuje: „przez analizę [...] wytworów działania, rozumie się metodę lub technikę badawczą, polegającą na opisie i interpretacji konkretnych dokonań w [...] pracy produkcyjnej [...] lub innego rodzaju działalności, zakończonych bardziej lub mniej gotowym produktem”. Z kolei inni autorzy dodają, co jeszcze można rozumieć przez pojęcie „dokumentu”: „[...] każdy przedmiot materialny, w którym jest utrwalona myśl ludzka, umożliwiający przekazywanie treści komunikowalnej [...]” (Pilch, Wujek 1974, s. 76). Władysław Zaczyński (1968, s. 167) uściśla: „dokumentem tedy jest każda rzecz mogąca stanowić źródło informacji, na podstawie której można wydawać uzasadnione sądy o przedmiotach, ludziach i procesach”.

W interpretacji prac uczestników projektu autorki niniejszego opracowania posłużyły się metodą opisowo-wyjaśniającą zastosowaną w badaniach przez Magdalenę Tyszkiewicz (1987). Analizie ilościowo-jakościowej poddano następujące aspekty twórczości 50 uczestników projektu w ich 78 dziełach: preferowane techniki artystyczne użyte w pracach, tematyka, a także oryginalność techniki i tematu.

Studenci biorący udział w projekcie mogli wybrać dowolną technikę, w której planowali wykonać swoją pracę plastyczną. Tabela 1 ukazuje podział na rodzaje technik, jakie preferowali uczestnicy projektu.

Tabela 1. Podział na preferowane techniki (opracowanie własne)

Rodzaj techniki	Ilość studentów	%
Druk cyfrowy	23	46,00
Akryl na płótnie	14	28,00
Technika własna	7	14,00
Kolaż	5	10,00
Ceramika	1	2,00
Razem	50	100,00

Bez mała połowa studentów (46%) wybrała technikę druku cyfrowego. Drukiem cyfrowym są nazwane rozmaite techniki powielania tekstu i grafiki z użyciem nowoczesnych metod komputerowych, z zastosowaniem komputerowych urządzeń peryferyjnych jak drukarki, plotery itp. Dlaczego studenci sięgają tak chętnie akurat po ten rodzaj techniki? Największą zaletą druku cyfrowego, sprawiającą, że jest bardzo popularny wśród młodych artystów, jest możliwość realizacji każdego zadania niemal natychmiast. Powodem jest pominięcie formy drukarskiej, dzięki czemu przygotowanie materiału do druku jest bardzo krótkie i stosunkowo tanie. Studenci szybko uzyskują pierwszą odbitkę, która od razu stanowi odbitkę nakładową. Zapewne dodatkowym kryterium wyboru jest też ogrom możliwości wyrazowych oferowanych przez komputerowe programy graficzne, w użytkowaniu których młodzież omawianych kierunków posiada biegłość.

14 studentów (28%) wybrało technikę akrylową. Malarstwo akrylem na płótnie jest dość młodą, ale najbardziej dziś popularną techniką malarską. Prace w technice akrylowej cechuje wysoka trwałość, a farby akrylowe pozwalają artyście na dużą swobodę w kreowaniu obrazu. Ważna jest też szybkość schnięcia, dogodna w pracy warsztatowej czy plenerowej. Technikę własną i kolaż wybrało 12 osób, było to m.in. łączenie technik malarskich z flamastrami, montowanie piłeczek pingpongowych na płótnie, fotografowanie działań przestrzennych itp. Tylko jedna osoba zdecydowała się na formę rzeźbiarską/przestrzenną i wykonała pracę w ceramice. Już w wyborze technik widzimy ogromny wpływ naszych czasów – pokolenia żyjącego w świecie informacyjnym, cyfrowej kreacji coraz bardziej dominującej nad technikami tradycyjnymi w dziedzinie sztuk wizualnych.

Interesujące jest również to, jaka tematyka dominuje w pracach uczestników projektu. Cechami twórczości Andy'ego Warhola były:

przewrotność, multiplikacja, wywyższenie do rangi dzieła codziennych, często trywialnych produktów (puszka zupy, puszka Coli). Z techniki serigrafii uczynił swój znak rozpoznawczy – tworzył wielobarwne, kontrastowe kompozycje, serie portretów (Marilyn Monroe, Mona Lisa, autoportrety artysty itd.), szeroko znane do dziś. Warhol odnosił się do ówczesnej rzeczywistości, kultury masowej i jej zalewu. Tematyką jego prac był także banan, proszek do prania, jednodolarowe banknoty czyli to, co łączyło się z konsumpcjonizmem społeczeństwa wysoko rozwiniętego (Bugajska-Bigos, Steliga 2017, s. 6).

Kategorie prac ze względu na tematykę ukazuje tabela 2.



Tabela 2. Podział na kategorie prac za względu na tematykę (opracowanie własne)

Kategoria prac – podział ze względu na tematykę	Ilość prac	%
Zdobycze XXI w.	17	21,79
Autoportret/portret znanej osoby/autoportret ze znaną osobą	16	20,51
Prace wzorujące się na pracach Warhola lub z nimi korespondujące w czytelny sposób	8	10,25
Odwołanie do mediów społecznościowych (Facebook, emotikony itp.)	8	10,25
Podobizna Warhola	4	5,13
Inne (odniesienie do PRL, własne przeżycia, symbole itp.)	25	32,05
Razem	78	100,00

Prawie 1/3 studentów biorących udział w warsztatach (32,05%) przedstawiła indywidualne podejście do dialogu z Mistrzem, tj. inne rozwiązania formalno-treściowe niż można by się było spodziewać. W pracach znalazły się odniesienia do własnych życiowych historii uczestników, do Polski czasu PRL-u, do symboliki osobistej, do twórczości innych artystów sztuki pop. 17 prac opowiedziało współczesny pop poprzez pokazanie głównie technologicznych zdobyczy XXI wieku. Niektórzy skupili się przede wszystkim na mediach społecznościowych i charakterystyczny symbol Facebooka czy emotikonów pojawił się na 8 pracach (10,25%). Tak to komentowali: „Społeczeństwo uzależnione jest od upiększania zdjęć i osadzania na portalach społecznościowych. Naturalność + Photoshop = Facebook” (Paweł). A Szymon dodał: „[...] chciałem nawiązać do rozmów, które częściej przypominają wymianę piktogramów [...] zastępując komunikację werbalną” (za: Bugajska-Bigos, Steliga 2017, s. 58–59). W tematyce prac pojawiły się także podobizny Warhola (4) oraz inne znane postaci i autoportrety autorów dzieł (16). Zaledwie kilka prac (8) stanowiło próbę parafrazy bezpośrednich motywów z dzieł warholowskich. Artur w pracy „XXI – baw mnie” zawarł sedno czasów nam współczesnych.

Tworząc pracę pt. „XXI – Baw mnie” podjąłem temat rozwoju technologii. Konsola do gier, okulary wirtualnej rzeczywistości, smartfon oraz laptop to tylko wybrane z wielu „udogodnień” dzisiejszych czasów. Stworzone z myślą, aby żyło nam się lepiej, łatwiej i przyjemniej. Warto jednak zadać sobie pytanie, czy te przedmioty codziennego użytku, służące do zabawy czy pracy, nie stały się dla nas czymś w rodzaju klatek? Albo czy nie odciągają one nas od prawdziwej rzeczywistości, rodziny i przyjaciół? Czy możemy czuć się naprawdę wolni? (za: Bugajska-Bigos, Steliga 2017, s. 54).

Ocenę oryginalności rozwiązań rozumianej jako rzadkość występowania określonych rozwiązań technologiczno-formalnych w całej puli prac prezentuje tabela 3.

Tabela 3. Oryginalność techniki (opracowanie własne)

Oryginalność techniki	Ilość prac	%
Ceramika	1	1,28
Działanie w przestrzeni publicznej	1	1,28
Płaskorzeźba	1	1,28
Tondo (wykonanie tryptyku w kształcie koła)	1	1,28
Puentylizm	1	1,28
Praca na taśmie filmowej	1	1,28
Pozostałe prace	72	92,31
Razem	78	100,00

7,69% spośród wszystkich zastosowanych przez studentów technik stanowi oryginalne, autorskie rozwiązania. Wśród nich np. ceramika. Klaudia wykonała 40 ceramicznych kwiatów i zapatynowała je na różne kolory, ułożyła na trawie i sfotografowała. W ten sposób historia zatoczyła swoisty krąg. Warhol bowiem wykonywał takie kwiatowe serigrafie, a pomysł na nie zaczerpnął z zarobkowej pracy matki w czasach, gdy on był dzieckiem. Julia „[...] wyrabiała kwiaty z blachy, używając do tego puszek po owocach lub po zupie” (Steliga 2017, s. 18). Autorka ceramicznych kwiatów tak to omówiła:

[...] Często tematem stawały się przedmioty kojarzone z codziennością, będące nieodłącznym elementem życia. Wieszając je na białych ścianach galerii artyści jednocześnie pozbawiali je powszedniości. W ten sposób stały się one ikonami. Dziś, 30 lat później, powracają do życia. Można je spotkać wszędzie, w modzie, artykułach gospodarczych, na ulicach. Ponownie przybierają funkcje użyteczne, ale egzystują już jako symbole zapisane w naszej świadomości (za: Bugajska-Bigos, Steliga 2017, s. 55).

Agata postanowiła działać bezpośrednio w przestrzeni miejskiej. Spacerując po Medzilaborcach fotografowała porzucone przedmioty, śmieci będące odpadami społecznej konsumpcji. Następnie znajdowała dla nich inne miejsce (mur, ściana, blaszany kontener) i sprayem odbijała ich ślad. To działanie także zostało uwiecznione na zdjęciach. Swoją prace nazwała „Ślady I” i „Ślady II” i tak opisała:

Ślady konsumpcji, zawierające w sobie elementy zdarzeń przeszłych, [...]. Owe przedmioty niedocenione, niezauważone, zaś przez człowieka przetworzone, parcie na oko widza zyskały. Niekoniecznie zaplanowane kolejne działania utworzyły znak. Znak czasu, zapytania, nierówności. Docenić coś co nieważne. Nauczyć się patrzeć. Alarm, ślad, pozostałość. Zleżałe, zapomniane. Zmiana poprzez ruch (za: Bugajska-Bigos, Steliga 2017, s. 56).

Katarzyna wykonała pracę żmudną techniką nawiązującą do puentylizmu. To neoimpresjonistyczna technika kształtowania formy, która polega na budowaniu kompozycji obrazu poprzez zapełnianie przestrzeni gęsto rozmieszczonymi, różnobarwnymi punktami i kreskami kładzionymi na płótno czubkiem narzędzia. Autorka zapełniła płótno maleńkimi kropkami wykonanymi kolorowymi pisakami.

Tworząc obraz zainspirowałam się dziełem Andy’ego Warhola przedstawiającym puszki zupy Campbell’s oraz jego techniką sitodruku. Tworząc paczkę m&m’s kierowałam się głównie konsumpcjonizmem, jaki panuje we współczesnym świecie. Ta popularna marka opanowała większą część świata i jej produkty są pożądane przez miliony dzieci (za: Bugajska-Bigos, Steliga 2017, s. 42).

Irena natomiast opracowała nietypowy materiał oraz sposób na pokazanie ikony polskiego kina – Zbyszka Cybulskiego, a mianowicie w tworzywie gumowym o długości 300 cm i szerokości 20 cm powycinała po bokach rowki imitujące taśmę filmową. W poszczególnych klatkach o kolorowych tłach zmultiplikowała charakterystyczny portret w ciemnych okularach najwybitniejszego aktora powojennej Polski.

Analizując projekt i jego efekty warto jest także przyjrzeć się zestawieniu poszczególnych tematów. Tematyka prac rozumiana jako wybór motywu została już opisana powyżej. W tabeli 4 widzimy te najbardziej oryginalne spośród nich.

Tabela 4. Oryginalność tematu (opracowanie własne)

Oryginalność tematu	Ilość prac	%
Ślady konsumpcji (śmieci, porzucone przedmioty)	1	1,28
Msza święta online	1	1,28
Ostatnia Wieczerza	1	1,28
Turystyczna	1	1,28
Kod kreskowy	1	1,28
Klucz	1	1,28
Ślad	1	1,28
Stwórca	1	1,28
Pozostałe tematy	70	89,74
Razem	78	100,00

8 prac studentów (co stanowi 9,56% wszystkich prac) zostało wskazanych przez nas jako te z najbardziej oryginalną tematyką. Liliana tak objaśnia swoją pracę pt. „Msza święta online”:

[...] Moja praca rejestruje zakłócenia podczas mszy świętej on-line. Najpierw wykonałam zrzuty z ekranu, czyli tzw. print screen. Następnie przetworzyłam obraz w programie graficznym. W pierwszym odczuciu kolorowa deformacja wydała mi się zabawna. Po chwili jednak przyszła refleksja. Zdeformowany obraz przypomina mi jak niedoskonałym medium jest Internet. Powszechny i użyteczny we wszystkich dziedzinach życia, niekiedy zakrzywia rzeczywisty obraz świata (za: Bugajska-Bigos, Steliga 2017, s. 40).

Wiesława w swojej pracy, będącej tryptykiem, wykorzystwała klucz i odniosła go do stechnizowanego współczesnego świata.

Klucz jak wygląda i do czego służy każdy wie, ten pospolity przedmiot codziennego użytku, którym zamykamy i otwieramy może w przenośni oznaczać złotą myśl lub klucz-wartość w systemie zero-jedynkowym w systemie informatycznym. Otwarcie myśli i twórczości na cały glob (za: Bugajska-Bigos, Steliga 2017, s. 39).

Kinga przywołała czasu PRL w swojej pracy zatytułowanej „Turystyczna”.

Każdy bez problemu może rozpoznać dzieła Warhola, np. pomidorowa zupa marki Campbell's czy butelka Coca Coli. Można powiedzieć, że to totalny banał. Warhol chciał stworzyć sztukę masową, wykorzystując przy tym to, co masowe. Jego prace miałyby być jednocześnie manifestem. Artysta nawiązywał do komercji kultury amerykańskiej. Swoją pracą chciałam nawiązać do swojego narodu. Konserwa, produkt polski i jednocześnie masowego użytku. Najbogatsi kupują to samo do najbiedniejsi, chyba każdy z nas miał kiedyś do czynienia z tym produktem (za: Bugajska-Bigos, Steliga 2017, s. 51).

Tryptyk Jagny nosi tytuł „Stwórca”.

[...] Pilot jako narzędzie medialne, występujące w każdym domu, symbolizuje w tym przypadku władzę w tworzeniu świata, za którym tęsknimy, do którego pragniemy uciec. To popartowski gadżet, który robi z człowieka stwórcę własnego świata, a jednocześnie jest twórcą jego poglądów. Andy Warhol w taki sposób szukał tego medium trzydzieści lat temu. Przedmiotem tym była chociażby puszka zupy Campbell's, bądź jakikolwiek produkt w supermarkecie. Są tak prozaiczne, że nikt nie dopatrywał się w nich artystycznego obiektu. Ręka, czyli symbol artysty, który jest „stwórcą” i „twórcą” nowego świata nie posługuje się paletą bądź dłutem, lecz jednym kliknięciem tworzy obraz na ekranie. Kolorystyka nie jest tu obojętna, gdyż na tle pilotów zostały użyte barwy składowe wyświetlane na ekranie TV (RGB-red-green-blue) (za: Bugajska-Bigos, Steliga 2017, s. 50).

W swojej pracy pt. „Ślad” Katarzyna dotknęła osobistego tematu. W publikacji dokumentującej projekt tak to komentuje (za: Bugajska-Bigos, Steliga 2017, s. 34):

W swojej pracy do wykonania obrazów wykorzystałam odbicia podeszwy butów z logo znanych firm. Symbole te mają stanowić odniesienie do konsumpcjonizmu ludzi, pogoni za czymś nieważnym, zostawiającym po sobie tylko ślad. Chciałam tym odnieść się do twórczości Andy’ego Warhola, który w swoich dziełach przedstawiał artykuły codziennego użytku, nawiązując tym do materializm społeczeństwa Stanów Zjednoczonych. Traktował on te rzeczy przedmiotowo, bez zbędnych emocji, ja natomiast chciałam pokazać, że każdy, nawet mały symbol może wywołać w nas określone odczucia i skojarzenia.

Prezentowany projekt był także okazją do upamiętnienia młodego twórcy Maćka Wieczczaka (1986–2015) – absolwenta Wydziału Sztuki Uniwersytetu Rzeszowskiego. Zajmował się on malarstwem, rzeźbą i designem, prowadził niezależną pracownię ENFANT TERRIBLE.

Był autorem 8 wystaw indywidualnych, uczestnikiem i organizatorem wielu wystaw zbiorowych w kraju i za granicą, współpracował z Domem Aukcyjnym Abbey House, prezentował swoje prace m.in. w prestiżowej Saatchi Gallery w Londynie. W swojej twórczości nawiązywał do pop-artu, a jego projekty były chętnie wykorzystywane przez modne polskie marki – warszawską La Millou oraz krakowską Marthu (Bugajska-Bigos, Steliga 2017, s. 7).

Jak napisała żona artysty, Aleksandra Wierzczak (2017, s. 96):

Dzieła Maćka Wieczczaka były zestawiane bezpośrednio z dziełami Andy’ego Warhola na wystawie POP NOW! w DagArt Galerie w Rzeszowie, gdzie jego obraz „TRUE LOVE” korespondował z ze słynną „Campbell’s soup”. Można zaobserwować pewne podobieństwo w umiłowaniu koloru, multiplikacji, techniki sitodruku. Maciek miał doświadczenie w pracy grafika komputerowego, wykonywał reklamowe zlecenia komercyjne to z pewnością również łączyło go z Warholem w pojmowaniu sztuki. Miał dużą świadomości przestrzeni i ambicje, by jego ikonografia stała się tak popularna niczym wizerunki Marilyn Monroe – chciał by jego grafiki były na wszystkim od rzeczy użytkowych po modę.

Tak też się stało. Dziś artysta jest uznawany za jednego z najciekawszych przedstawicieli współczesnej sztuki pop.

Zaprezentowane najważniejsze założenia ideowe międzynarodowego projektu artystycznego naszego autorstwa, będącego kolejną odsłoną współpracy pomiędzy

ośrodkami akademickimi, nie są tylko okazją do przybliżenia powyższej inicjatywy. Omówiony w skrócie projekt odnosi się również ściśle do zagadnienia kreatywności jako jednej z głównych składowych współczesnej dydaktyki przedmiotów artystycznych. Proponowane w danym projekcie zadania w postaci tematu-haśła przewodniego stanowią zaczyn do twórczych eksploracji uczestników, skłaniają do indywidualnych rozwiązań w zakresie podejmowanych rozwiązań wykonania, a przede wszystkim idei przyświecającej powstawaniu pracy. Są okazją do rozszerzonego rozwoju kreatywności studentów kierunków artystycznych, którym – mimo codziennego kształcenia w zakresie sztuk wizualnych – postawione zostają twórcze problemy koncentrujące się wokół hasła implikującego intensywne procesy myślowe. Ich wynikiem stają się przemyślane koncepcje, własne eksploracje w zakresie środków wyrazowych i budowy dzieła plastycznego. Projekty stwarzają sytuację problemową, do rozwiązania której uaktywniają się indywidualne poszukiwania na polu kreatywności.

## PODSUMOWANIE

Andy Warhol świadomie kwestionował podstawowe założenia funkcji i percepcji sztuki i artysty w nowoczesnym społeczeństwie. Chciał zmusić widza do przemyślenia pojęcia „sztuka” i powodów, dla których jest ona tak czczona. Próbował też zmienić postrzeganie roli artysty, poprzez kwestionowanie poglądu, że artysta jest indywidualistą.

Sitodruk i inne technologie „przemysłowego” wytwarzania dzieł pozwalały mu na ich nieograniczone reprodukowanie, co stanowiło zaprzeczenie procesu właściwego dla tradycyjnych sztuk pięknych, w których umiejętności i osobowość artystów były integralną częścią ich dzieł (Hodge 2014, s. 31).

W dziełach uczestników międzynarodowego projektu od strony formalnej trudno szukać serigrafii używanej przez Warhola jako techniki jemu współczesnej. Nie jest to zarzut – wręcz przeciwnie. Dominujący druk cyfrowy na płótnie, obrazy przetworzone cyfrowo w programach graficznych to dziś narzędzia i proces tożsamy z przetłaczaniem farby przez matrycę kilkadziesiąt lat temu. W warstwie wizualnej część prac epatuje wysokim kontrastem kolorystycznym, multiplikacją elementów kompozycyjnych, nie to czyni je jednak warholowskimi. Tematyka i symbole w nich ujęte po pierwsze świadczą o wysokiej inteligencji twórców, po drugie prawdziwie ożywiają pozostającą w sferze zainteresowań Andy’ego Warhola przestrzeń. Cóż zatem otrzymujemy? Lustro, w którym odbija się kultura masowa,

przedmioty: pilot telewizora, konsola do gier, okulary VR, konserwa mięsna, paczka cukierków m&m's, ale nie tylko. Na równi z rzeczami namacalnymi otrzymujemy klucz, który przestaje być rzeczą, a staje się pojęciem zero-jedynkowym, emotikonny, logotyp sprzętu, a raczej symbolu pokolenia Steva Jobs'a depreczając przy okazji spuściznę poprawnego języka (praca JAPKO Sylwii Hebdy, nawiązująca m.in. do kultowej marki komputerowej), symbole portali społecznościowych, kończąc na mszy on-line i cieniutkiej granicy pomiędzy uwielbieniem a nienawiścią, obszarów leżących dzisiaj o „15 minut od siebie”. Tak oto przeszliśmy namacalnie w świat artystyczny kreowany przez społeczeństwo informacyjne, o którym pisał już w 1963 roku współczesny Warholowi, Tadao Umesao (2003). Wizja Yoneji Masudy, japońskiego uczonego, który uważał, że cywilizacja zbudowana w XXI wieku nie będzie cywilizacją materialną symbolizowaną przez ogromne konstrukcje materialne, ale będzie faktycznie cywilizacją niewidoczną: cywilizacją informacyjną, oddziałuje również – jak widać – w sferze artystycznej.

Piotr Kisiel (2017) w recenzji projektu uznał ukazanie tego zjawiska za wielki sukces Międzynarodowego Projektu Artystycznego Warhol POP konteksty (30 lat później). W dobie błyskawicznego przepływu informacji i konwergencji mediów, zwłaszcza społecznościowych, każdy nowy trend w muzyce i sztuce może zaistnieć, rozwinąć się i zostać zapomniany na przełomie miesiąca. Tym bardziej powrót w projekcie do twórczości Andyego Warhola z przełomu rewolucji informacyjnej wydaje się być bardzo ciekawy, zwłaszcza, że pop-art często odnosił się do rzeczy zwykłych, codziennych i masowych. To, jak współcześnie twórczość Warhola inspiruje i w jakim kierunku migruje główna estetyka nurtu, wydaje się być najważniejszym pytaniem, na które odpowiada projekt. Co dziś dla pokolenia informacyjnego jest niezbędne do życia, jakie przedmioty, w jakim kontekście przedstawiane są na płaszczyźnie artystycznej, stało się pomostem pomiędzy Warholem a współczesnymi młodymi twórcami.

## LITERATURA

- Bugajska-Bigos I., Steliga A. (red.), 2017, *Międzynarodowy projekt artystyczny. Warhol. POP konteksty. 30 lat później. International Art Project Warhol. POP Context. 30 years later.* Nowy Sącz, Diagram.
- Dziamski G., 2012, *Andy Warhol: filozof sztuki i król popu.* W: B. Górka (red.), *Andy Warhol: konteksty = contexts.* Kraków, Międzynarodowe Centrum Kultury, 37–45.
- Hodge S., 2014, *Przewodnik po sztuce współczesnej. Dlaczego pięćdziesiąt lat nie mógł tego zrobić?* Warszawa, Wydawnictwo Arkady.

- Józefowski E., 2009, *Arteterapia w sztuce i edukacji*. Poznań, Wydawnictwo Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- Józefowski E., 2017, *Warsztaty twórcze przy kreacji plastycznej jako doświadczenie partycypacji w sztuce*. Warszawa, Wydawnictwo Difin.
- Kisiel P., 2017, recenzja publikacji w posiadaniu autorek artykułu.
- Krupiński J., 2015, *Interpretacje a inklinacje, inspiracje, intuicje, intencje...* „Wiadomości ASP w Krakowie”, nr 69, 12–19 (źródło: <http://www.wiadomosciasp.pl>, dostęp: 22.01.2018).
- Kuśpit M., 2004, *Postawa twórcza a poziom kompetencji społecznych*. W: S. Popek (red.), *Twórczość w teorii i praktyce*. Lublin, Wydawnictwo UMCS, 179–190.
- Łobocki M., 1978, *Metody badań pedagogicznych*. Warszawa, PWN.
- Pierre J., 1981, *Pop-art. Malarstwo – rzeźba. Mała encyklopedia sztuki*. Warszawa, Arkady.
- Pilch T., Wujek T., 1974, *Metody i techniki badań w pedagogice*. W: M. Godlewska, S. Krawcewicz, T. Wujek (red.), *Pedagogika*. Warszawa, PWN.
- Popek S. L., 2010, *Psychologia twórczości plastycznej*. Kraków, Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Postawka-Lech H., 2012, *Abstrakcja Warhola*. W: B. Górską (red.), *Andy Warhol: konteksty = contexts*. Kraków, Międzynarodowe Centrum Kultury, 105–109.
- Smorąg-Różycka M., 2012, *Andy Warhol tworzy ikony*. W: B. Górską (red.), *Andy Warhol: konteksty = contexts*. Kraków, Międzynarodowe Centrum Kultury, 65–69.
- Steliga A., 2017, *Być jak pop, być jak Andy...* W: I. Bugajska-Bigos, A. Steliga (red.), *Międzynarodowy projekt artystyczny Warhol. POP konteksty. 30 lat później. International Art Project Warhol. POP Context. 30 years later*. Nowy Sącz, Diagram, 18–27.
- Szarek A., 2016, *Po co kształcić artystów?* W: I. Bugajska-Bigos, K. Gąsienica-Szostak (red.), *Twórczość i edukacja artystyczna*. Nowy Sącz: Wydawnictwo Naukowe PWSZ w Nowym Sączu, 27–28.
- Szmidt J.K., 2005, *Pedagogika twórczości*. Kraków, Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Szmidt J.K., 2007, *Pedagogika twórczości*. Gdańsk, GWP.
- Szmidt J.K., 2013, *Pedagogika twórczości*. Sopot, GWP.
- Tatarkiewicz W., 1988, *Dzieje sześciu pojęć*. Warszawa, PWN.
- Tomalski K., 2016, *Pobudzać, zarażać!* W: I. Bugajska-Bigos, K. Gąsienica-Szostak (red.), *Twórczość i edukacja artystyczna*. Nowy Sącz, Wydawnictwo Naukowe PWSZ w Nowym Sączu, 17–25.
- Tyszkiewicz M., 1987, *Psychopatologia ekspresji*, Warszawa, PWN.
- Umesao T., 2003, *An ecological view of history: Japanese civilization in the world context*. Melbourne, Trans Pacific Press.
- Uzyńska-Jarmoc J., 2008, *Aktywność twórcza jako narzędzie rozwoju i autokreacji człowieka w pełnym cyklu życia*. W: W. Limont, J. Cieślukowska, J. Dreszer (red.),



*Zdolności. Talent. Twórczość. Tom II.* Toruń, Wydawnictwo Naukowe UMK, 199–208.

Wieczerek A., 2017, *Nic wielkiego bez pasji – Maciek Wieczerek (1986-2015)*. W: I. Bugajska-Bigos, A. Steliga (red.), *Międzynarodowy projekt artystyczny. Warhol. POP konteksty. 30 lat później. International Art Project Warhol. POP Context. 30 years later*. Nowy Sącz, Diagram. Zaczyński W., 1968, *Praca badawcza nauczyciela*. Warszawa, PZWS.

#### CREATIVITY IN CONTEMPORARY POP-ART. WARHOL'S WORK AS AN INSPIRATION IN EDUCATION OF THE ART STUDENTS

**Abstract:** Pop-art was one of the most important artistic phenomena in the decade 1960-1970. In 2017 there was a thirty anniversary of Andy Warhol's death. This art revolutionist was a „painter of modern times”. He created, using mass culture products and at the same time showing the way the civilization is heading. A return to his creativeness in the International Art Project Warhol. POP contexts (30 years later) seems to be interesting: it presents students of art universities being representatives of the information generation who are inspired by Warhol's work and also the direction in which the main aesthetics of pop style is currently migrating. Young artists – are they creative or imitative? The article also describes educational dimension of the project.

**Keywords:** creativity, pop-art, Warhol's art, education